

23.04.2008, 16:25

FUNGI MACEDONICI – КОЛЕКЦИЈА ОД 12.000 ГАБИ

Сакате да дознаете нешто повеќе за габите? Посетете го Природно-математичкиот факултет

Анкица Станковиќ

Љубителите на габи и заинтересираните што сакаат да дознаат малку повеќе за нив, за нивното распространување, употребливоста во исхраната и слично, можат да ја задоволат љубопитноста во Миколошката лабораторија при Природно-математичкиот факултет (ПМФ) во Скопје. Лабораторијата за проучување габи е отворена во 2001 година по иницијатива на д-р Митко Караделев, професор по микологија на Институтот за биологија при ПМФ, и со финансиска помош од Одделот за цивилно-воена соработка при заднинскиот штаб на КФОР. Оттогаш, преку донации од германски фондации, лабораторијата се збогатува со опрема и со најнова стручна и популарна литература од областа на микологијата, што помага во идентификацијата на габите и регистрирањето на видовите.

Миколошката наука во Македонија бележи скромни почетоци, пред се', поради непостоењето податоци како основа за истражувања. Постепено, со престои на стручни лица сознанијата се надградуваа, а со формирањето на лабораторијата се создаде колекција на габи. Иако примарна цел беше да се соберат и идентификуваат сите видови габи во земјата, во збирката се евидентирани и видови од посетените простори надвор од Македонија.

Колекцијата на материјалот се прави според светски стандарди, што значи дека од секој вид се собира најквалитетниот примерок. Тие се презервираат, така што се сушат, па се ставаат на температурен шок од минус 30 Целзиусови степени. Третираните примероци се чуваат во херметички затворени пластични кеси кои, пак, се ставаат во хартиени кесички

и однадвор се етикетираат. На англиски јазик (станува збор за интернационална збирка) се запишуваат сите релевантни информации - името на видот (претходно мора да се направи негова точна идентификација), локалитетот каде што е најден, кога е најден, на која надморска височина и во каква шумска заедница, на каква подлога, дали е паразит, сапроб и сл.

Етикетираните кеси се сместуваат во специјални кутии во кои видовите се наредени по родови. Збирката се нарекува FUNGI MACEDONICI и под тоа име е официјално пријавена во Index Herbariorum. Таа е национална и единствена колекција на габи во Македонија, со околу 12.000 примероци. Воедно, сите информации се внесуваат во специјално направена компјутерска база на податоци MAC FUNGI, која денес брои околу 25.000 внесени податоци.

Има ли тартуфи во Македонија

Во тек е македонско-словенечки проект за изолирање на антиканцерогени материи од ендемични габи присутни во нашата фунгија (царство на габите). Се одвива и проект за култивирање на антиканцерогени габи во лабораторијата.

„Во соработка со професор од Медицинскиот факултет во Пекинг, успеавме да култивираме македонска *Ganoderma lucidum* или 'реиши', наречена уште дабова сјајница. Таа габа е позната во традиционалната кинеска медицина како габа на долг живот. Засега успеавме лабораториски да ја одгледаме, а следната фаза би била продукција на антиканцерогени материи“, вели проф. д-р Караделев.

Во подготовка е проект за испитување на тартуфите во Македонија. Во соработка со институт од Словенија каде што членуваат луѓе - тартуфари, би се посетиле локации на

кои вегетациски би можело да се очекува да има тартуфи, со специјално дресирани кучиња кои ги наоѓаат подземните габи по јакиот мирис. Тартуфите ги има во Истра, а наполно иста вегетација има и поголем дел на Македонија, посебно јужното Повардарие, затоа нема причина да ги нема и тука. Доколку се најдат тие скапоцени габи, би можеле да бидат економски бум. Еден килограм тартуфи чини најмалку 1.000 евра, во зависност од нивниот квалитет. Лабораторијата е вклучена и во заеднички проект со Тетовскиот универзитет за утврдувањето на хранливата вредност на габите што се јадат во Македонија. Пред три години учествуваше во проект со Клиниката за токсикологија, со цел да се утврди од кои видови габи настануваат најголемиот број труења. Моментално лабораторијата е вклучена во три меѓународни, два билатерални и три национални научноистражувачки проекти.

Во рамките на лабораторијата е сместено Македонското миколошко друштво, кое помага во собирањето материјал и збогатувањето на колекцијата и базата на податоци. Членовите не мора да бидат специјално обучени, а со нивно залагање лабораторијата доаѓа до ретки видови габи. „Повремено одржуваме состаноци, посебно во период кога има габи, наесен, и заеднички одиме на терен“, вели д-р Караделев. Со друштвото беше остварен проект за едукација на царинските работници. Целта беше да се препознаваат видовите габи и растенија што се наоѓаат на Д4-листа - дозволен меѓуграничен промет, за да не се пропуштаат забранети видови.

Во европскиот проект за истражување на габите што ги оштетуваат културно-историските споменици, пред неколку години експерт од Латвија престојуваше во Македонија заради истражување на габите кои ги напаѓаат нашите цркви, манастири и џамии. Притоа беа идентификувани дваесетина видови габи кои ги напаѓаат дрвените конструкции, резби, па дури и фрески, продолжува професор Караделев.

Елдорадо на габи

Од посебен интерес се истражувањата на специфични супстрати, на пример моликовите шуми кои ги нема во Европа или ендемичните елови шуми. Преку проект на Европската миколошка заедница и македонско-германски билатерален проект, пронајдени се 600 вида габи врзани за моликата. „Истовремено работиме на картирање на габите, со посебен осврт на видовите од трите национални парка во Македонија. Тоа е исклучиво теренски проект преку кој се собира материјал, се идентификува и класифицира, а податоците се внесуваат во базата. Доколку не успее идентификацијата, материјалот се чува за некои

подобри времиња. Генерално се работи за премногу видови, различни групи или, пак, непознати, микроскопски габи, некогаш недостасува литература и тогаш користиме помош од странски експерти“, вели проф. Караделев.

Покрај тоа, секоја година се организираат научноистражувачки акции со студенти на одредени, секогаш различни, локации во Македонија. На тој начин добро се истражени габите на Шар Планина, Пелистер, извршени се истражувања на Јабланица, Нице, минатата година на Пониква, Осоговските Планини, претходно Кожуф, така што голем дел од планините се покриени со теренски акции.

„Настојувам во проектите да се вклучат млади луѓе, студенти, ангажирани на постдипломски студии. Идејата е со текот на времето да се создаде добар миколошки тим кој ќе може да покрие поголем број категории на габи. Мислам дека доаѓаат подобри времиња“, заклучува д-р Караделев.

Бројот на видовите во Македонија е голем и постојано се зголемува, бидејќи речиси на секое растение може да се најде габа. Вообичаено, бројот на растенијата се множи со индекс и според тоа кај нас би требало да има околу 10 илјади видови габи. Но, тие никогаш не се доволно истражени. Моментно има над две илјади неидентификувани видови. Иако е мала територија, Македонија има три различни видови клима (медитеранска, континентална и високопланинска), така што се развиваат многу различни видови габи. За споредба, Германија има шеесетина видови дрвја, а Македонија над 300, и тоа укажува дека е мал простор, но неверојатно богат со габи. Македонија може да се опише како елдорадо за габи, смета д-р Караделев. Статијата е прочитана 4845 пати.